

Amintiri despre teatrul românesc

(fragmente)

Soare Z. Soare

Nu mai știu cum l-am cunoscut pe Soare Z. Soare. A intrat în viața mea cu lipsa de jenă, cu îndrăzneala pe care o avea în orice împrejurare, tot așa cum dădea buzna în dormitorul meu fără să bată la ușă cind avea să-mi comunice vreo veste mare, o nouă piesă, un nou rol, o nouă propunere de angajament. Înainte de a-l cunoaște, de a ști cum arată la față, îl admirasem în spectacolele atât de deosebite de ceea ce văzusem pînă atunci, mă impresionaseră portretele citorva actori și oameni de teatru scrise în revista „Teatru” pe care o tipărea în acel timp, după cum fuseseam emoționată cînd un portret al meu schițat de el în acea revistă. Deși eram la începutul unei cariere, la primul meu succes, în acel portret scris

cînd încă nu mă cunoștea decît de pe scenă, a intuit anumite trăsături ale firii mele, pe care îmi place să cred că le am, anumite nuanțe ale jocului meu. Păstrez și astăzi acest portret scris cu atîta talent, cu atîta gingăsie de către un om care trecea drept un cinic. Poate că era și așa. Mai era însă, fără îndoială, un om de o ascuțită inteligență, un posedat și obsedat de teatrul care îi canaliza neobosita putere de muncă, energia crea-toare, și-i abătea incurabila neurastenîe. Avea simțul umorului foarte dezvoltat, feroce, și lumea, viața de teatru erau jocul lui preferat.

Sub cinismul său afișat se ascundea o fină sensibilitate, sub ironiile lui mușcătoare, în suflet de aur, sub injurăturile lui celebre, o mare dragoste de oameni.

RADU BELIGAN

Vibrație și ardență intelectuală

Cea mai mare parte a celor ce-au văzut-o pe Leny Caler nu se pot des-părți de imaginea unei adolescente pline de elan și de fantezie, de prospețime și de spirit. Ei țin în minte perfect numeroase realizări scenice în care actrița trecea prin adevăruri și emoții cu un firesc desăvîrșit și o simplitate fără greș. Artificii, trucuri? Nici vorbă. Actrița sugera spontaneitatea descoperită fără efort și cău-ta sinceritatea destăinuindu-se cînd candid, cînd provocator, cînd vital, cînd nostalgic. Desigur, ceea ce părea direct și imediat constituia rezultatul unei munci aplicate, migăloase, îndelungi. Însă realitatea e că biruințele artistice ale lui Leny Caler s-au întemeiat pe alte daruri, mai puțin vizibile și în același timp mai însemnate. Ele s-au adevărit după succesul de popularitate dobîndit în 1929 cu „Șoarecele de biserică” de Fodor Laszlo, cîștigînd în rafinament și subtilitate. Vreau să spun că spectatorii care au aplaudat-o în Eliza din „Pygmalion” de G. B. Shaw, în Spiridon din „O noapte furtunoasă” de I. L. Caragiale, în Corina din „Jocul de-a vacanța” de Mihail Sebastian, în Tessa din piesa cu același titlu de Giraudoux sau în Rosalinda din „Cum vă place” de Shakespeare au fost cuceriiți nu numai de transparența cristalină a interpretărilor ci și de felul cum a știut să scoată la iveală ocoliturile unui gînd, multiplii unui simțămînt, com-pușii unei atitudini. Într-o seară în care l-am urmărit atent jocul am băgat de seamă că pentru fiecare trăsătură sufletească a personajului ea găsea în portrețul

Ceea ce m-a surprins în cel mai înalt grad la el, prima dată când l-am văzut, a fost înfățișarea lui. Mi l-a arătat într-o seară un camarad la cafeneaua Elysée din piața Teatrului Național, celebra cafenea de pe atunci, care era locul de întâlnire al tuturor oamenilor de teatru. Nu-mi venea să cred că domnul cu pălărie tare, în costum negru impecabil, cu guler și manșete albe scrobite și cu baston în mână, putea fi regizorul despre care se discuta în gazete, în teatre, printre actori, pentru noutatea înscenărilor lui care răsturnaseră tot ce se făcuse până atunci în teatrele noastre. Auzisem că fusese elev al lui Max Reinhardt, ilustrul regizor și animator de teatru din Germania, a cărui faimă ajunsese și la noi.

M-am uitat cu atenție la el, la fața lui prelungă, osoasă, cu pomeții ieșiți, la ochii cu privirea cercetătoare, la zimbetul ironic din colțul gurii. Desigur, era o prezență interesantă, dar nicidecum nu-mi apărea ca un om din lumea de teatru. Oricum, oamenii de teatru au un aspect personal, un fel de a se îmbrăca deosebit de al celorlalți oameni — cel puțin așa era pe atunci. Unul purta o pălărie cu boruri mari, altul o lavalieră care flutura la gât, altul un costum de o culoare și o tăietură ieșită din comun. Alura de „domn” a celui care cobora din trăsura cea mai luxoasă, ce-l aștepta la ușa cafenelei m-a făcut să cred că, desigur, camaradul meu se înșelase. Acest domn nu putea fi Soare, regizorul reputat al acelei vremi.

După ce ne-am cunoscut și împrietenit, am acceptat felul lui atît de personal de a se îmbrăca, m-am învățat chiar și cu ironiile lui la adresa tuturor

---

scenic o rezonanță complementară ce adăuga și nuanța. În prima clipă socoteai că totul e limpede și evident pentru ca îndată după aceea să descoperi că lucrurile sînt mai complicate și mai ascunse refuzînd definiția ce frustrează și sărăcește orice psihologie, orice existență. În creațiile lui Leny Caler, personajele își păstrează intacte libertatea, apărîndu-și enigma. Cortina cădea și rămîneau întrebărilor încercînd să deslușești ceva deplin clar și totuși misterios. De fapt, de aici izvorăa impresia de autenticitate și naturalețe care nu umblă cu ocolisuri și nu simulează, întrebîndu-se de-a dreptul publicul cu forța vie, caldă, miraculoasă a vieții.

Tudor Arghezi, Camil Petrescu, Tudor Mușatescu, Mihail Sebastian au remarcat încă de la primele ei afirmări magnetismul acestei personalități artistice, consemnînd amestecul de exploziv, de ingenuitate și umor, aliajul de fragilitate și vigoare, arta trecerilor fulgerătoare de la o stare sufletească la alta opusă. Au reliefat fuziunea dintre un instinct artistic infailibil și o luciditate scrupuloasă în roluri în care se dezvăluiau o inteligență și o sensibilitate știind să fie cînd dornice de bucuriile ușuratic, trezistibile și nestatornice ale vieții, cînd umbrite de întrebări și de cunoaștere, cînd scilpitoare și amuzante, cînd îngîndurate de semnificații.

Un accident fizic a întrerupt drumul actriței exact în momentul ei de strălucire. A revenit pe scenă în spectacolul „Trei generații”. Lucia Demetrius a scris anume pentru Leny Caler un rol în care personajul apărea la începutul

celor care-l ieșeau în cale, ironii de care se amuza și făcea haz el cel dintâi — avea un fel al lui de a rîde ținînd mîna la gură. Mai greu m-am putut obișnui cu vocabularul și înjurăturile lui. Prima dată l-am auzit la o repetiție, spunînd unei tinere fete începătoare, care nu prea înțelegea mișcarea indicată: „Dar tare ești de cap, fetițo! Intră prin dreapta și așază-te în c... pe scaun...” M-a speriat și m-a șocat acest fel de a vorbi. Cu timpul m-am deprins, și am înțeles că expresiile întrebuintate făceau parte din personalitatea lui.

Am lucrat mulți ani sub regia lui Soare. Prima noastră colaborare izbutită a fost piesa lui Bernard Shaw „Pygmalion”, pe care el, vrînd s-o facă mai atrăgătoare, mai pe înțelesul marelui public sau, cum spunea el, „să înțeleagă și cel de la galerie despre ce este vorba”, a intitulat-o „Florăreasa”.

Încă din conservator doream, visam ca odată, cînd voi deveni actriță, să pot juca în această piesă. Văzusem spectacolul la compania Bulandra, jucat admirabil de Tony Bulandra în profesorul Higgins și de Tanti Cutava-Barozzi, actriță pe care o admiram pentru talentul, sensibilitatea și darul ei comic. Am preluat rolul jucat de această actriță care nu mi-a iertat-o niciodată, fără să-și dea osteneala să înțeleagă că aceasta este legea imuabilă, implacabilă și în viață, dar mai ales în teatru. Generația care ne urmează ne ia, în mod fatal și cu totul natural, locul pe care l-am moștenit și noi de la alții.

„Pygmalion” jucat de Ronald Bulfin-sky și cu mine, a avut un succes — se spunea — mai mare decît spectacolul precedent, grație regiei făcute de Soare.

piesei sub înfățișarea unei tinere trecînd printre fapte și oameni cu naivitate, optimism și copilărie și, după ce traversa maturitatea sub semnul acelorăși imprudențe, devenea o bătrînă deloc obosită de ani și de experiențe, o bătrînă în-susleșită de acea irepresibilă nevoie de a crede, de a se păcăli și a se dăru care pecetluiesc și inocența și înțelepciunea. A fost o creație memorabilă, dar a fost și ultimul ei rol.

Leny Caler a plecat din teatru. Dar fără a uita nici un moment că întreaga ei împlinire se leagă de teatru și de țară. Volumul de amintiri pe care l-a scris la Berlin, unde și-a căutat însănoșirea, e o marturie a acestui dor. Prin filele cărții trec siluetele mai tuturor celor alături de care a jucat, întîmplările vieții scenice ale multor decenii, chipurile scriitorilor ale căror opere i-au însemnat itinerariul artistic, clanurile, descumpănirile, entuziasmele ce-au constituit și au rămas miezul și sensul unei vieți de înfăptuire.

Pînă cînd volumul va apărea în întregime a lui, revista „Teatrul” publică unele fragmente și n-am nici o îndoială că ele vor fi citite nu numai ca un document, dar și ca o pagină atestînd o prezență în lumea teatrului românesc.

Dealtfel, nu există stagiune în care Leny Caler să nu vină în București și să nu ia parte la reușitele mișcării noastre teatrale. Am văzut-o în septembrie la Național aplaudind din toată inima. Era o tinerețe a vibrației, o ardență a curiozității intelectuale, o participare a actriței absolut uluitoare. Cine ar fi spus că a trecut un sfert de veac de cînd se află de cealaltă parte a rampei?